

JOAQUIM MOLAS

El mirall de la vida. Dietari 1956-2015

A cura de Rosa Cabré i Maria Capdevila

Barcelona: Edicions 62, 2021, 964 p.

Llorenç Soldevila (ed.)

Paraula de Joaquim Molas. Cinquanta-sis entrevistes (1969-2014)

Barcelona: Punctum - Aula Joaquim Molas, 2021, 462 p.

Manuel Llanas, Llorenç Soldevila (ed.)

Àlbum Joaquim Molas

Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2022, 440 p.

Retrat de Joaquim Molas en tres temps

La publicació de tres llibres sobre la figura de Joaquim Molas ha servit per a posar, de nou, en un primer pla, la figura del que ha estat —mal que pesi a alguns— l'historiador i crític més determinant de la literatura catalana de la segona meitat del segle passat. Com és sabut, Molas ha despertat nombroses filies i fòbies —els seus enemics l'han titllat de «dogmàtic», «excloent» o «sectari» i, als seus deixebles, de «moletes»— però també és cert que els seus treballs, principalment els que tracten sobre els segles XIX i XX, han marcat un punt d'inflexió en els estudis literaris del nostre país.

El mirall de la vida aplega els testimonis conservats del dietari que va escriure Molas entre 1956 i 2015, any del seu traspàs. Es tracta d'un projecte en què va treballar fins poc abans de morir. El 29 de gener de 2014 escrivia: «Començo a posar ordre en el *Dietari*: 1] fulls solts: ordenar-los i passar a l'ordinador; 2] llibretes i agendes» (p. 798). Editat per Rosa Cabré i Maria Capdevila, la vídua de l'autor, el dietari consta de dos blocs clarament diferenciats: el primer, «Un jo que inventa i escriu», el conformen els textos publicats per Molas en el llibre *Fragments de memòria* (1997) i en diverses revistes i diaris; el segon, «Entre la vida moral i la vida pública», molt més extens, és

el material que va romandre inèdit, procedent de carpetes i agendes, i que es complementa amb un apèndix que conté una sèrie de fragments sense data. La proposta d'ordenació de Cabré i Capdevila, ni que pugui acostar-se més a allò que potser hauria volgut l'autor, és una opció que podria ser objecte de debat: atès que en els dos blocs hi ha textos que s'encavalquen temporalment i que, a més, aquesta disposició no permet resseguir de manera nítida l'evolució del pensament de Molas al llarg de les dècades, alguns lectors hauríem trobat més escaient llegir la totalitat del dietari com un continu cronològic tot assenyalant, això sí, les parts publicades i les inèdites. Es podria objectar que la diversitat estilística entre els dos blocs és notòria, però no sempre es compleix aquesta premissa ja que, al segon bloc, al costat de textos que són simples esbossos amb la finalitat de ser desenvolupats ulteriorment n'hi ha d'altres que presenten una redacció acurada i, en conseqüència, no desmereixen els que es van donar a conèixer. Les notes que acompanyen el text són de gran utilitat —i per això mateix és de lamentar que se n'hagin deixat moltes al tinter— malgrat alguna escadussera repetició (les notes de les p. 278 i 351 sobre Josep Bota-Gibert) o algun lleuger error (el llibre de Manuel Llanas i Llorenç Soldevila citat a la p. 536 és *Verdaguer i el Maresme* i no *Verdaguer i el Modernisme*).

El contingut del dietari no acaba de respondre a allò que un lector interessat en la trajectòria de Molas i en la seva multiplicitat d'interessos hi desitjaria trobar. Aquest fet s'explica, en bona part, per la seva mateixa heterogeneïtat en tant que no hi ha un únic model de dietari i l'autor, obsedit a aconseguir un model de «perfecció», n'era ben conscient: entre 1956 i 1962, projecta dur a terme una crònica de la vida literària del país; de 1963 a 1981, el dietari esdevé un espai per a reflexionar sobre la cultura, la lectura i l'escriptura, però també sobre la naturalesa del mateix gènere; mentre que des de 1982 el planteja com els apunts per a unes memòries que, finalment, no arribaran a bon port. A més, cal tenir en compte les nombroses pàgines fetes desaparèixer per Molas per evitar represàlies del règim franquista (bona part de les anteriors a 1962) o per insatisfacció personal (tot i que el 30 de novembre de 1991 reconeixia que «m'he equivocat en destruir la part anecdòtica del dietari. M'adono que un dietari sense referències quotidianes, ni que siguin secundàries o mecàniques, resulta abstracte, repetitiu i, al capdavant, monòton», p. 398). Uns fets que poden explicar perquè, entre els inèdits, hi ha anys amb profusió d'anotacions i d'altres gairebé gens (el 2009 ocupa una trentena de pàgines mentre que el bienni 1983-1984 només quatre). El dietari desgrana reflexions sobre la situació de l'escriptor o la fixació d'un cànon de la literatura catalana (el març de 1978 anotava que, semblantment a un estadista, volia «jutjar cada autor en relació amb els seus propòsits i els resultats obtinguts, i a aquests, en relació al conjunt», p. 270); apunts al voltant de literats (Jacint Verdaguer, Josep Pla o Màrius Torres) o períodes (el desacreditat concepte de la Decadència); magnífiques lectures (*Les primaveres i les tardors*, de Baltasar Porcel; *El sexe dels àngels*, de Terenci Moix; o *Dins el darrer blau*, de Carme Riera); o impagables retrats d'escriptors (Carles Riba, J.V. Foix, Mercè Rodoreda o Salvador Espriu). Igualment, aporta informació sobre la poc coneguda estada

de Molas a Liverpool, que el va acostar als mètodes d'anàlisi de l'obra literària i a la pràctica docent que estaven en voga. És obvi que, en tractar-se d'un gènere autobiogràfic, el dietari sigui la porta d'accés a la vida quotidiana de l'autor, que també hi diu la seva sobre la situació política (plena de falses esperances), les institucions de què va ser membre (l'IEC o la RALBL, que considera un anacronisme) o hi mostra l'animadversió —sovint mútua— cap a determinades personalitats del món cultural, reduïdes a les inicials del nom i del cognom. Ara bé, si algú cerca en el dietari informació sobre les empreses en què va participar (els Estudis Universitaris Catalans) i, en alguns casos, va dirigir (les col·leccions «Antologia Catalana», «MOLC» i «MOLU», o la continuació de la *Història de la literatura catalana*, iniciada per Martí de Riquer), la concessió del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes o la reflexió sobre la pròpia docència, probablement quedarà decebut. El retrat que es desprèn després de la lectura d'*El mirall de la vida* és el d'una persona molt obsessionada a trobar un estil d'escriptura i més aviat frustrada pels resultats de la seva activitat docent: el penediment per haver acceptat la càtedra de la Universitat de Barcelona i deixar la de l'Autònoma, els projectes que no culminarà (la història de la crítica catalana, l'estudi definitiu sobre les avantguardes) o el fracàs com a escriptor (els constants canvis d'enfocament del dietari i la seva no publicació en vida ho evidencien).

Paraula de Joaquim Molas, a cura de Llorenç Soldevila, aplega cinquanta-sis entrevistes realitzades entre 1969 i 2014, no només les publicades a diaris i revistes (*Avui*, *La Vanguardia*, *El Temps*...) sinó també les transcripcions de les difoses per la ràdio i la televisió (hi destaquen les que van realitzar Terenci Moix i Raimon). El comú denominador dels quaranta-cinc anys que cobreixen les entrevistes és llegir com Molas respon sense aparents prejudicis a tot allò que li pregunten; es tracta, per tant, d'unes peces imprescindibles per a conèixer a fons la seva personalitat. És fàcil detectar-hi alguns temes recurrents com, per exemple, el paper de l'intel·lectual en el franquisme i el postfranquisme, estretament lligat a un lúcid programa de reconstrucció cultural, encara de gran actualitat, que exposa en una entrevista de Baltasar Porcel a *Destino* el setembre de 1976. O la reflexió sobre el mètode crític, que evolucionarà amb el pas de les dècades: si el 1969 es definia com «un historiador de la literatura frustrat que, per una sèrie de causes i concauses, ha de fer de crític» (p. 33), a les darreres entrevistes, enyorarà la crítica militant. Dues facetes complementàries que Molas va exercir i que considerava l'herència dels seus mestres: Riquer, Rubió i Balaguer, Casacuberta, Vicens-Vives i Riba. Al llarg del volum hi sobresurt, com en el dietari, la polèmica que va mantenir amb intel·lectuals i escriptors sobre la construcció del cànon català: «quan parlem de cànon, parlem d'aquells autors que han produït un canvi: abans s'escrivía d'una manera, i després, d'una altra» (p. 334), afirmava en una coneguda entrevista a *L'Avenç* feta per Manuel Llanas i Josep M. Muñoz el setembre de 2000 on no s'estava de mostrar quins eren els seus escriptors canònics: Proust, Joyce i Kafka, en l'àmbit mundial, i Carner, Riba, Foix, Espriu, Pla, Rodoreda i Villalonga, en el català. Les

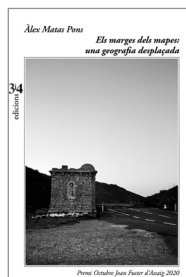
entrevistes també aporten informació de primera mà sobre els volums que va dirigir de la *Història de la literatura catalana* d'Ariel; sobre el procés de construcció de l'*Obra crítica*, de la qual només apareixeran dos dels tres títols previstos; o sobre els projectes, els enllestits (Verdaguer) i els no assolits (les avantguardes, la literatura popular). Com hem apuntat, Molas no defuig la polèmica: «La literatura catalana és l'escripta en català. I punt» (p. 223). O és capaç de sorprendre'ns amb afirmacions com la següent: «A mi, m'ha tocat haver d'escriure, i això ha estat la meva creu» (p. 440). Ara bé, més enllà dels temes culturals i literaris, el volum mostra al lector facetes de Molas que tot just s'insinuaven al dietari. Hi descobrim un intel·lectual apassionat pel futbol —i pel Barça en particular— però que en defuig el fanatisme (sobre el món de l'esport és impagable la conversa que manté amb Anton Espadaler el 1999). I la seva opció política, definida el 1995: «Des de petit, he estat independentista, com el meu pare i el meu avi. La meua utopia és la independència. Però una cosa és la utopia i l'altra la realitat» (p. 183).

La darrera novetat és l'*Àlbum Joaquim Molas*, de què han tingut cura Manuel Llanas i Llorenç Soldevila, amb pròleg de Joan-Lluís Marfany, que s'atorga la condició de ser el degà dels «moletes». Seguint els models dels àlbums dedicats a la vida i l'obra d'un escriptor, es ressegueix la biografia de Molas i els aspectes essencials de la seva producció tot cercant un equilibri entre el text i les il·lustracions. El llibre consta de dotze capítols encapçalats per uns sintètics davantals en què els curadors en presenten el contingut. Així, els sis primers ressegueixen, cronològicament, la trajectòria vital de Molas: la infantesa i l'adolescència, la formació universitària, la crítica militant i l'activisme cultural, el mestratge a la UAB i a la UB i, per últim, els reconeixements de què va ser objecte els darrers anys. Els altres sis completen la imatge de Molas com a intel·lectual i es distribueixen en dos blocs simètrics. En el primer, dels capítols setè al novè, hi pren la paraula Molas: s'hi apleguen des d'un conjunt de semblances d'escriptors fins a textos que tenen com a eix vertebrador la seva Barcelona natal (siguin de caire autobiogràfic o assagístic) tot passant per una sèrie de reflexions sobre la lectura i la literatura o la funció de la crítica i la història. En el segon, dels capítols desè al dotzè, el retrat de Molas es desplaça cap a gent que l'ha conegut: s'hi recullen els testimonis d'escriptors, historiadors i crítics que, sense ser-ne deixebles, hi van mantenir una relació d'amistat (Joaquim Horta, Albert Manent, Baltasar Porcel...), valoracions de la seva activitat crítica i historiogràfica (Ricard Torrents, Manuel Jorba...), mostres de la seva dilatada correspondència i, per últim, els relats de bona part dels seus deixebles (en gran nombre encarregats expressament per al llibre) en què s'exposen les vivències compartides. El volum es clou amb una relació de les tesis de llicenciatura i doctorals dirigides per Molas; l'elevat nombre (cinquanta-una de cada tipus) demostra la seva influència en la formació d'investigadors en l'àmbit de la filologia catalana. La rigorosa tasca realitzada per Llanas i Soldevila en la confecció de l'àlbum revela una recerca ingent de fonts de tota mena i, al mateix temps, un profund coneixement de la bibliografia de i sobre l'autor. Ara bé, si aquesta bibliografia ha estat el punt de partida per a la selecció dels

textos del llibre, cal posar en relleu el fet que també s'hi dona a conèixer material inèdit: en els capítols biogràfics hi ha la transcripció de passatges d'unes converses que Molas va mantenir amb Soldevila el 2014; altrament, la selecció epistolar conté cartes fins avui dia desconegudes (per exemple, per exemple, les que li adrecen Baltasar Porcel, Montserrat Roig o Josep M. Benet i Jornet), cosa que ens du a reclamar la publicació urgent de la totalitat de la correspondència de Molas. Quant a les fotografies que il·lustren el text, cal remarcar que n'hi ha una bona part que veuen la llum per primera vegada.

Acabem la ressenya amb un agraïment especial als curadors —Cabré, Capdevila, Soldevila i Llanas— per la professionalitat en la preparació dels tres llibres: plens de dades, apassionants, però també controvertits, sens dubte han d'esdevenir una referència obligada per aprofundir en l'estudi d'una figura —discutible per a uns, indiscutible per a d'altres, però imprescindible per a les lletres catalanes— com és la de Joaquim Molas.

JOSEP CAMPS ARBÓS – *Universitat Oberta de Catalunya*
jcampsar@uoc.edu

ÀLEX MATAS PONS

Els marges dels mapes: una geografia desplaçada

València: Edicions 3 i 4, 2021, 188 p.

L'escriptura desplaçada

Com altres llibres d'Àlex Matas, *Els marges dels mapes* es presenta com un assaig, guanyador, a més, del Premi Octubre Joan Fuster d'Assaig 2020. El primer llibre, *La ciudad y su trama*, duia el significatiu subtítol de *Literatura, modernidad y crítica de la cultura* (Madrid: Lengua de Trapo, 2010, premi d'assaig de Caja Madrid); s'hi analitzava la representació literària de la ciutat com una forma de la modernitat i s'hi plantejava una poètica urbana des d'una perspectiva crítica, il·lustrada amb una àmplia selecció de novel·les europees. El següent llibre tenia un títol més opac, *En falso*, amb un subtítol prou general, *Una crítica cultural del siglo xx* (València: Pre-Textos, 2017, guardonat amb el Premio Internacional de Crítica Literaria Amado Alonso 2016); en